

УДК 373.2.091.12.011.3 51:005.336.2

ПРОФІЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Н.І. Мельник

к.п.н., доцент кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту,
Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна, м. Київ
email: n.melnyk@kubg.edu.ua

ПРОФИЛИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ЕВРОПЕЙСКИХ СТРАНАХ

Н.И. Мельник

к.п.н., доцент кафедры дошкольного образования Педагогического института,
Киевский университет имени Бориса Гринченка, Украина, г. Киев

PROFILES OF PROFESSIONAL COMPETENCE AND PROFESSIONAL TRAINING OF PRESCHOOL EDUCATION SPECIALISTS IN EUROPEAN COUNTRIES

N.I. Melnyk

PhD, Associated Professor of Preschool Education Department, Pedagogical Institute,
Borys Grinchenko Kyiv University, Ukraine, Kyiv

Процеси інтеграції та входження української системи освіти в європейський освітній простір формують перед вітчизняною теорією і практикою не лише завдання з вивчення перспективного досвіду зарубіжних країн, які розв'язуються в контексті компаративних досліджень, але й вимагають з'ясування сутності окремих педагогічних явищ, уточнення термінології та співставлення різних аспектів європейської педагогічної освіти з вітчизняною системою професійної підготовки педагогів. Важливим аспектом розвитку педагогічної освіти в Україні є професійна підготовка фахівців дошкільної освіти, що ґрунтуватиметься на загальноєвропейських положеннях та принципах педагогічної освіти, що обумовлює мету даної статті.

Провідними методами у реалізації мети виступають: метод компаративного (порівняльного) аналізу; вивчення фактичного матеріалу; переклад аутентичної літератури; метод бінарного зіставлення; для формулювання підсумків здійснюваного компаративного дослідження застосовувалися методи опису та узагальнення фактичної інформації та перспективний аналіз з елементами моделювання.

За результатами проведеного дослідження автором з'ясовано, що на сучасному етапі в європейському освітньому просторі розрізняють:

1) профілі професійної компетентності (Professional competence profiles) – офіційні правила та/або національні чи регіональні законодавчі документи, в яких представлено перелік компетентностей, необхідних для роботи в закладах дошкільної освіти та догляду (освітні інституції для дітей від народження до шести років);

2) профілі професійної підготовки або компетентнісні профілі базової підготовки (Competence profiles for initial training) – офіційні рекомендації, прийняті національними чи регіональними органами державного управління для закладів професійної підготовки, якими регулюються принципи та вимоги до базової підготовки майбутніх дошкільних педагогів.

Відносно дошкільних педагогів у країнах Європи сформувалось шість типів професійних профілів, серед яких у відповідності до української термінології: кваліфіковані вихователі, які мають магістерський рівень; вихователі з базовою професійною освітою на бакалаврському рівні (коледжі, чотирирічне навчання в університеті тощо); вихователі-вчителі початкової школи – педагоги, які мають право працювати з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку; соціальні педагоги, мають право працювати у сфері дошкільної освіти; вихователі дітей раннього дошкільного віку та вихователі-педіатри.

Результати дослідження дозволяють окреслити перспективи професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні у напрямку розширення переліку спеціальностей та говорити про урізноманітнення і розширення мережі дошкільних навчальних закладів за урахування європейської практики.

Ключові слова: профілі професійної компетентності; профілі професійної підготовки; дошкільна освіта; професійна підготовка.

Процессы интеграции и вхождения украинской системы образования в европейское образовательное пространство формируют перед отечественной теорией и практикой не только задачи по изучению перспективного опыта зарубежных стран, которые решаются в контексте компаративных исследований, но и требуют изучения сущности отдельных педагогических явлений, точного определения терминологии и сопоставление различных аспектов европейской педагогического образования с отечественной системой профессиональной подготовки педагогов. Важным аспектом развития педагогического образования в Украине является профессиональная подготовка специалистов дошкольного образования, которая должна в перспективе соответствовать общеевропейским декларациям и принципам педагогического образования, что и обуславливает цель данной статьи.

Ведущими методами в реализации цели исследования выступают: метод сравнительного (сравнительного) анализа; изучение фактического материала; перевод аутентичной литературы; метод бинарного сопоставления; для формулирования итогов осуществляемого сравнительного исследования применялись методы описания и обобщение фактической информации и перспективный анализ с элементами моделирования.

По результатам проведенного исследования автором определено, что на современном этапе в европейском образовательном пространстве различают:

1) профили профессиональной компетентности (Professional competence profiles) - официальные правила и / или национальные или региональные законодательные документы, в которых представлен перечень компетенций, необходимых для работы в учреждениях дошкольного образования и ухода (образовательные учреждения для детей от рождения до шести лет);

2) профили профессиональной подготовки или компетентностного профили базовой подготовки (Competence profiles for initial training) - официальные рекомендации, принятые национальными или региональными органами государственного управления для учреждений профессиональной подготовки, которыми регулируются принципы и требования к базовой подготовки будущих дошкольных педагогов.

Относительно дошкольных педагогов в странах Европы сформировалось шесть типов профессиональных профилей, среди которых в соответствии с украинской терминологии: квалифицированные воспитатели, которые имеют магистерский уровень; воспитатели с базовой профессиональной образованием на бакалаврском уровне (колледжи, четырехлетнее обучение в университете и т.д.); воспитатели-учителя начальной школы - педагоги, имеющие право работать с детьми старшего дошкольного и младшего школьного возраста; социальные педагоги, имеют право работать в сфере дошкольного образования; воспитатели детей раннего дошкольного возраста и воспитатели-педиатры.

Результаты исследования также позволяют определить перспективы профессиональной подготовки специалистов дошкольного образования в Украине в направлении расширения перечня специальностей и говорить о разнообразия и расширения сети дошкольных учебных заведений при учете европейской практики.

Ключевые слова: *профили профессиональной компетентности; профили профессиональной подготовки; дошкольное образование; профессиональная подготовка.*

The processes of integration and joining the Ukrainian education system into the European educational space before forming a domestic theory and practice is not only the task of studying a promising experience of foreign countries are solved in the context of comparative studies, but also require clarification of the nature of individual educational events, clarification of terminology and European comparison of various aspects of teacher education on the national system of professional training of teachers. An important aspect of teacher education in Ukraine is the professional training of pre-school education that builds on common European principles and provisions of teacher education, hence the purpose of this article.

The leading methods in achieving the goals are: comparative method (comparative) analysis; study factual material; authentic translation of literature; binary comparison method; for the formulation of the results carried out a comparative study of the methods used describe and summarize factual information and prospective analysis of the elements of design.

The results of the study authors found that at the current stage in the European educational space distinguished:

1) profiles of professional competence (Professional competence profiles) - official rules and / or national or regional legal documents, which is a list of competencies required for work in preschool education and care (educational institution for children from birth to six years);

2) the profiles training or competency profiles basic training (Competence profiles for initial training) - the official recommendations adopted by national or regional state authorities for vocational training, governing principles and requirements for the basic training of future preschool teachers.

Regarding the preschool teachers in Europe formed six types of professional profiles, including in accordance with Ukrainian terminology qualified teachers who have a master's degree; educators with basic vocational education at bachelor level (college, four years of university studies, etc.); teachers, elementary school teachers - teachers eligible to work with children older preschool and early school age; social teachers are eligible to work in the field of pre-school education; educators infants and preschool educators, pediatricians. The survey results outline the prospects for professional training of preschool education in Ukraine in the direction of expanding the list of specialties and talk about diversifying and expanding the network of pre-schools by taking into account European practice.

Keywords: *profiles of professional competence; vocational education; preschool education; vocational training.*

Постановка проблеми. Процеси інтеграції та входження української системи освіти в європейський освітній простір формують перед вітчизняною теорією і практикою не лише завдання з вивчення перспективного досвіду зарубіжних країн, які розв'язуються в контексті компаративних досліджень, але й вимагають з'ясування сутності окремих педагогічних явищ, уточнення термінології та співставлення різних аспектів європейської педагогічної освіти з вітчизняною системою професійної підготовки педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку європейського суспільства все більшої актуальності набуває питання забезпечення якісної освіти починаючи з найпершої її ланки дошкільної. У зв'язку з чим питанню реалізації стратегії «щасливого дошкільного дитинства» у всіх країнах-члена Європейського союзу приділяється особлива увага.

Так, Міжнародними організаціями, в тому числі Європейським Союзом, на різних рівнях державного управління перед Міністерствами освіти, соціальними партнерами, вихователями постає соціальне замовлення на якість освітніх послуг у сфері дошкільної освіти [3].

У преамбулі цього документу зазначено, що відповідальність Європейського Союзу галузі дошкільної освіти обумовлюється такими причинами:

- Європейський Союз зосередив особливу увагу на сферу погуг в дошкільній галузі та на освіті дітей дошкільного віку з початку 1990-х років;
- Європейською комісією, в липні 2006 року, було опубліковано Постанову «На шляху до стратегії Європейського Союзу з прав дитини, у якому права дітей визнавались «пріоритетом для ЄС» [7];
- Європейською Комісією також було опубліковано документ «Ефективність і справедливість в Європейській системі освіти і навчання», відповідно якого «дошкільна освіта має найбільшу віддачу з точки зору досягнення і соціальної адаптації дітей» [5].
- Діти є повноправними громадянами Європи і можуть розраховувати певні загальні виплати і мати соціальні переваги;
- Розробка європейського підходу може бути взаємовигідною для всіх держав-членів, оскільки він забезпечує можливість для всіх отримати якісну дошкільну освіту в умовах різноманітності традицій і досвіду по всій Європі [500].

З огляду на зазначене найперше, на що повинна бути спрямована увага та діяльність громадських активістів, діячів культури, політиків-реформаторів в процесі становлення та розвитку правової держави це – дошкільне дитинство. Дитинство, за визначенням вітчизняних науковців (А. Богуш, О. Варяниці, Н. Гавриш, С. Курінної, І. Рогальської-Яблонської) – «найважливіший період у житті людини», а «інвестиції, вкладені в дитинство сьогодні, обов'язково повернуться суспільству сторицею: гуманізмом, демократією, громадянськістю, цивілізованістю» [1, с. 73].

Постановка завдання. Визначення принципів і цінностей на яких базується дошкільна освіта в Європі є надзвичайно важливим аспектом дослідження, оскільки від них в цілому залежать концепція, принципи і підходи професійної підготовки дошкільних педагогів і в країнах Західної Європи. Відтак, важливим аспектом розвитку педагогічної освіти в Україні є професійна підготовка фахівців дошкільної освіти, що ґрунтуватиметься на загальноєвропейських положеннях та принципах педагогічної освіти, що обумовлює мету даної статті.

Провідними методами у реалізації мети виступають: метод компаративного (порівняльного) аналізу; вивчення фактичного матеріалу; переклад аутентичної літератури; метод бінарного зіставлення; для формулювання підсумків здійсненого компаративного дослідження застосовувалися методи опису та узагальнення фактичної інформації та перспективний аналіз з елементами моделювання [2].

Виклад основного матеріалу дослідження. Ключовим поняттям дослідження є профілі професійної компетентності та профілі професійної підготовки. Різниця даних термінологічних словосполучень визначається їхнім трактуванням, представлених на сторінках Дослідницького документу (Research Documents) авторитетного у європейській педагогічній науці проекту SEEPRO –

«Системи дошкільної освіти і виховання та професіоналізація в Європі» (Systems of Early Education/care and Professionalisation in Europe):

Профілі професійної компетентності (Professional competence profiles) – офіційні правила та/або національні чи регіональні законодавчі документи, в яких представлено перелік компетентностей, необхідних для роботи в закладах дошкільної освіти та догляду (освітні інституції для дітей від народження до шести років) [4, с. 41].

Розрізняють також профілі компетентності базової підготовки (Competence profiles for initial training): офіційні рекомендації, прийняті національними чи регіональними органами державного управління для закладів професійної підготовки, якими регулюються принципи та вимоги до базової підготовки майбутніх дошкільних педагогів. Ці профілі включають вимоги до компетентності. Вони не сфокусовані на описі змісту навчання (навчальні програми, списки предметів або навчальних матеріалів), а є дескрипторами професійних компетентностей, якими студенти повинні оволодіти [4, с. 41].

Перш за все зазначимо, що відповідно до результатів дослідження групи європейських науковців проекту SEEPRO, що профілі професійної компетентності описують основні вимоги до професійної діяльності педагога, а профілі професійної підготовки дошкільних педагогів презентовані вимогами педагогічної освіти і характеризують кваліфікаційні вимоги до дошкільних педагогів у Європі.

Відповідно до досліджень сучасних європейських науковців (P.Oberhuemer, I. Schreyer, M. Neuman) основними профілями професійної підготовки та особливостей діяльності у системі професійної педагогічної освіти дошкільних педагогів у європейському освітньому вимірі є:

1. Професіонали з раннього дитинства та дошкільної освіти – дипломовані фахівці, які працюють в системі дошкільної освіти, що охоплює дітей віком від народження до вступу до школи.

2. Професіонали передшкільної освіти – кваліфіковані фахівці (освіта у професійних коледжах та школах), які мають педагогічну освіту пов'язану з початковою освітою дітей та працюють з дітьми від трьох до п'яти або шести років, тобто протягом двох або трьох років безпосередньо перед обов'язковим навчанням у школі.

3. Дошкільні педагоги та педагоги початкової школи – фахівці кваліфіковані на рівні вищої освіти (інститути, коледжі, колегіуми), перш за все – це фахівці, яких готують до здійснення початкової шкільної освіти, а також здійснення освітнього процесу в різних інституціях дошкільної освіти. Навчальні маршрути, як правило, в значній мірі корелюються з вимогами початкової школи.

4. Соціальні педагоги – фахівці, які в більшості випадків мають вищу освіту і мають право працювати не тільки з дітьми дошкільного віку, а й з дітьми шкільного віку та старшого шкільного віку, а в деяких випадках з дорослими. Основна увага приділяється соціальній педагогіці, соціальній роботі за межами шкільної системи.

5. Педагоги з раннього виховання та розвитку дітей – фахівці (можуть не мати кваліфікації, але мають сертифікати, які надають право працювати з дітьми відповідного віку у відповідних інституціях дошкільної освіти), які отримують освіту зорієнтовану на навчання роботи з дітьми до трьох років.

6. Педагоги по догляду здоров'я дітей дошкільного віку та спеціальні педагоги (у Франції та Німеччині) – фахівці, що працюють з дітьми до трьох років і мають медичну кваліфікацію медсестри (наприклад, дитяча медсестра/медсестра), терапевта або спеціаліста соціальної допомоги та забезпечення для роботи з людьми різного віку.

7. Помічники або асистенти (AS): практиканти та стажисти, які допомагають в роботі практикуючого педагога, педагога який має досвід роботи.

8. Педагоги сімейного типу (FD): фахівці, які здійснюють піклування про немовлят і дітей молодшого віку у власному будинку [6, с. 490-496].

Досліджуючи профілі професійної підготовки та професійної компетентності в європейському контексті, важливо також враховувати той факт, що вони умовно також поділяються на групи, які

різняються за особливостями державної регуляції профілів, тобто чи затверджені вони на державному чи місцевому рівні управління чи ні. Таких груп визначено чотири:

а) профілі професійних компетентностей, які функціонують на національному та регіональному рівнях і сформульовані, як для професійної діяльності, так і для професійної педагогічної освіти (спеціальності: вихователь дітей молодшого віку, шкільний учитель, дитяча медсестра і помічник по догляду за дитиною у Франції; сертифікований педагог дошкільної освіти і педагог по догляду за дітьми раннього дошкільного віку – у Англії та Уельсі);

б) на національному та регіональному рівнях функціонують профілі до професійної діяльності, але не для професійної педагогічної освіти чи навчання вони відсутні; це означає, що в країні функціонують профілі професійних компетентностей дошкільних педагогів, але немає сформульованих офіційних профілів щодо базової освіти такого педагога (Румунія, Фінляндія);

в) на національному і регіональному рівнях сформульовано профілі педагогічної освіти дошкільних педагогів, але відсутні профілі професійної діяльності (вимоги до компетентності) (Данія, Бельгія, Швейцарія);

г) профілі професійної діяльності не сформульовано ні на національному, ні на регіональному рівнях; відсутні також профілі базової педагогічної освіти (не має визначених офіційних вимог до професії дошкільного педагога (Греція, Румунія, Італія) [4, с. 46].

Відповідно до представленої класифікації зазначимо, що в деяких європейських країнах (Франція, Велика Британія – Англія та Уельс, Бельгія, Нідерланди), що офіційні профілі професійних компетентностей, які сформульовані для «дошкільних педагогів», складають також основу профілів базової підготовки [4, с. 46-47]. За першою типологією кваліфікаційних вимог профілі професійної компетентності для професійної освіти дошкільних педагогів формуються безпосередньо самими педагогами на основі їхньої власної професійної діяльності. Це означає, що кожен педагог виписує професійні компетентності опираючись на позитивний і негативний досвід своєї професійної діяльності, на основі аналізу виокремлює необхідні змістові блоки для програм професійної педагогічної освіти та надає складений перелік безпосередньо інституціям, які здійснюють професійну підготовку дошкільних педагогів. Така діяльність дошкільних педагогів є обов'язковою і регулюється офіційними розпорядженнями прийнятих на загальнодержавному та регіональному рівні. Такий підхід до формулювання профілів професійної компетентності застосовується у Великій Британії, тобто ядро профілів компетентностей закладається практиками і є фундаментом професійних стандартів, які регулюють особливості здійснення професійної діяльності. Очікується, що такий підхід забезпечуватиме якісне оволодіння компетентностями впровадження ефективної практики дошкільної освіти у практику роботи дошкільного закладу. За такого підходу від агентств та університетів, які здійснюють професійну підготовку дошкільних педагогів, очікується відповідність педагогічної освіти до критеріальних вимог професійного навчання, які виписуються практиками [4, с. 46; 6].

За результатами проведеного дослідження з'ясовано, що на сучасному етапі в європейському освітньому просторі розрізняють:

1) профілі професійної компетентності (Professional competence profiles) – офіційні правила та/або національні чи регіональні законодавчі документи, в яких представлено перелік компетентностей, необхідних для роботи в закладах дошкільної освіти та догляду (освітні інституції для дітей від народження до шести років);

2) профілі професійної підготовки або компетентнісні профілі базової підготовки (Competence profiles for initial training) – офіційні рекомендації, прийняті національними чи регіональними органами державного управління для закладів професійної підготовки, якими регулюються принципи та вимоги до базової підготовки майбутніх дошкільних педагогів.

Відносно дошкільних педагогів у країнах Європи сформувалось шість типів професійних профілів, серед яких у відповідності до української термінології: кваліфіковані вихователі, які мають магістерський рівень; вихователі з базовою професійною освітою на бакалаврському рівні (коледжі,

чотирирічне навчання в університеті тощо); вихователі-вчителі початкової школи – педагоги, які мають право працювати з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку; соціальні педагоги, мають право працювати у сфері дошкільної освіти; вихователі дітей раннього дошкільного віку та вихователі-педіатри.

Висновки. Результати дослідження дозволяють окреслити перспективи професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні у напрямку розширення переліку спеціальностей та говорити про урізноманітнення і розширення мережі дошкільних навчальних закладів за урахування європейської практики. Водночас, подальшого вивчення потребує характеристика означених профілів професійної компетентності та профілів професійної підготовки у інших економічно розвинутих країнах Європи, що становить перспективу подальших наукових розвідок у даному напрямі.

References:

1. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / А. М. Богуш, О. В. Варяниця, Н. В. Гавриш, С. М. Курінна, І. П. Печенко; Наук. ред. А. М. Богуш; За заг. ред. Н. В. Гавриш. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 368 с.
2. Мельник Н. І. Методологічні підходи до аналізу професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи / Н. І. Мельник // Педагогічна освіта : теорія і практика : Зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. – Вип. 21 (2-2016). – Ч.1. – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 125-134.
3. Children in Europe Policy Paper [Electronic resource] / Bernard van Leer Foundation Eurochild International Step by Step Association EECERA Utdanningsforbundet, Norway Gefures, GreeceSeptember 2008. – Retrieved from: <http://www.vbjk.be/en/node/5359> - the Date of retrieving: 24.06.2016. – Title from the screen.
4. CORE: Competence Requirements in Early Childhood Education and Care: Research Documents. – University of East London, Cass School of Education and University of Ghent, Department for Social Welfare Studies. – 2011. – 175 p.
5. Efficiency and equity in european education and training systems [SEC(2006) 1096] /* COM/2006/0481 final */ Communication from the Commission to the Council AND to the European Parliament [Electronic resource]. – EUR-LEX. – Access to European Union Laws. – Retrieved from: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1470401945900&uri=CELEX:52006DC0481> – Date of retrieving: 13.02.2014. – Title from the screen.
6. Oberhuemer, P., Schreyer, I., & Neuman, M.J. (2010). Professionals in early childhood education and care systems. European profiles and perspectives. Opladen & Farmington Hills, MI: Velgar Barbara Budrich Publishers. – 525 p.
7. Towards an EU strategy on the rights of the child [SEC(2006) 888] [SEC(2006) 889] /* COM/2006/0367 final */ Communication from the Commission – [Electronic resource]. – EUR-LEX. – Access to European Union Laws. – Retrieved from: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52006DC0367> – Date of retrieving: 13.02.2014. – Title from the screen.